

מכאן הגיע שם הספר 'תודה שאיחרת'. פרידמן גילה שהוא מרוויח מכך שאנשים מאחרים לו לפגישות. בעוד שהם היו מספקים תירוצים מדוע איחרו, פרידמן דווקא היה מודה להם. הזמן החופשי שנוצר לו העניק לו את האפשרות לשהות זמן מה עם המחשבות שלו "בלי שאצטרך לציין עליהן, לצלם אותן או לחלוק אותן", מתאר זאת פרידמן. מרגעים פנויים שכאלה צמחו הרעיונות שהולידו את ספרו עב הכרס.

*

מאלף לראות כי מה שאירע לפרידמן כנראה קרה גם לאביו הקדמון, יעקב. לאחר שנים רבות של נתק ביניהם, מגיע הרגע בו יעקב פוגש את אחיו עשו. אך מה קורה שם בפגישה ביניהם? עיון בפרשה מגלה פער משמעותי בין האופן שבו יעקב מתכונן למפגש ובין המפגש עצמו.

הפסוקים הפותחים את פרשת 'וישלח' מספקים לנו רושם של בהלה. יעקב, העושה דרכו חזרה לארץ כנען, מקבל דיווח כי עשו צועד לקראתו עם ארבע מאות איש, והוא מסיק מכך כי פניו של עשו למלחמה. יעקב מגיב בפחד עמוק:

"ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים לשני מחנות. ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה."

יעקב לכאורה מתכונן כאן למלחמה, אבל נראה שמדויק יהיה לומר שהוא מכין כאן את עצמו לתבוסה. הרוצה לנצח מערכה לא מפצל כוחות כדי למלט חצי מהם. עליו לפעול הפוך; לרכז את כולם כדי למקסם את הכוח.

מעשיו אלה של יעקב מוכיחים שהוא ויתר מראש על המערכה. לכן הוא שולח מנחה מכובדת לעשו בניסיון לרכך את המכה. אם אין סיכוי לנצח את עשו, אולי ניתן יהיה לקנות את השלום עמו במתנות ורכוש. בהמשך נושא יעקב תפילה מעומק לבו ובה הוא מבקש שאלוהים יציל אותו מעשו "כי ירא אנכי אותו". המקרא לא מספר לנו שאלוהים הגיב לתפילתו בדרך כלשהי.

מעניין לראות שמשפחתו של יעקב איננה מוזכרת כלל בהכנות הללו. היכן היא ממוקמת? באיזה מחנה יעקב הציב אותה? דומני שתכניתו של יעקב היתה לא להציב שם כלל את משפחתו אלא למלט אותה מהמערכה. לכן הוא קם בלילה והעביר אותה את נחל יבוק.

להיות לבד (לפרשת וישלח)

בספרו 'תודה שאיחרת' (Thank You for Being Late), עוסק עיתונאי ה'ניו-יורק טיימס' היהודי, תומס פרידמן, בתהליכי הגלובליזציה והמודרניזציה המואצים שעוברת האנושות במאה ה-21. הספר גדוש בניתוחים ותיאוריות על המהפכות הגדולות שבחינו ועל הדרך להימלט מנזקיהן. אך מה הקשר בין כל אלו לשמו של הספר? את הנקודה המעניינת הזו מסביר פרידמן בחלקו הראשון של הספר.

פרידמן עומד על הפער שקיים היום בין קצב השינויים שעוברים על העולם בתחום הטכנולוגי ובין יכולת ההסתגלות שלנו אליהם. בעוד שהשינויים עולים בקצב אקספוננציאלי (מעריכי), ההסתגלות שלנו אליהם מתקדמת בצורה ליניארית, בקצב מדוד. משמעות הדבר היא שכלל שחולף הזמן אנו פחות ופחות יודעים להסתגל למציאות שמסביבנו. כותרות החדשות מתחלפות במהירות. סערות צומחות ונעלמות בזמן קצר. עבודות ישנות נעלמות וחדשות נכנסות לשוק. היכולות הטכנולוגיות מכפילות את עצמן. ואנו רצים אחרי הזנב שלהן כדי להדביק אותן.

כל זה גורם לחיים שלנו להיות מאד עמוסים. אנו מתגאים כשאנו מאד עמוסים ומתביישים להודות שיש לנו זמן פנוי. אבל מציאות חיים שכזו פוגעת בנו. אין ערך לידע שאנו אוגרים אם אין לנו זמן לחשוב עליו. אין משמעות להישגים האנושיים אם אין לנו את הפנאי לחוות אותם. לכן, במיוחד כיום, טוען פרידמן, חשוב שנדע לעצור, להרפות ולהשתהות. להפסיק לזמן קצר לעסוק במה שקורה מחוץ לנו ופשוט להיות עם עצמנו - לעבד את מה ששוטף אותנו ולפתח מחשבות מקוריות משלנו.

באותו לילה נאבק יעקב עם איש מסתורי. איננו יודעים מיהו בדיוק. המקרא מכנה אותו 'איש' ('ויאבק איש עמו'), יעקב קורא לו 'אלוהים' ('כי ראיתי אלוהים פנים אל פנים ותנצל נפשי') ואילו הנביא הושע קורא לו 'מלאך' ('וישר אל מלאך ויוכל'). יש חכמים הטוענים שהוא נראה ליעקב כאיש אוהב, ויש הטוענים שהוא נראה לו כאויב.

לענייננו אין זה חשוב מיהו היה. המוקד איננו האיש אלא יעקב. יעקב נאבק עמו לאורך כל הלילה ומצליח לגבור עליו. גם מכה שיעקב סופג בכף ירכו איננה משתקת אותו, והוא מסרב לשלח את האיש עד שיברך אותו. מהיכן שאב יעקב, שרגע קודם פחד פחד מוות מפני עשו ומילט את משפחתו, את הכוחות להיאבק באיש הזר? לטעמי, התשובה טמונה במילים הפותחות פרשייה מסתורית זו: 'ויותר יעקב לבדו'.

אישיותו של יעקב מורכבת. כשהוא חי בקרב משפחתו נראה שהוא פוחד מעימותים. כזכור, בבית הוריו, יעקב ציית לתרגיל המרמה של אימו ופחד שמא אביו יחשוף אותו. בבית לבן, נשלט יעקב על ידי חמיו, שהיתל בו, עד שנאלץ לאחר עשרים שנה לגנוב את לבו ולברוח מפניו. גם לאחר חזרתו לכנען אנו קוראים כיצד הוא חלש מול בניו, שמעון ולוי, הטובחים באנשי שכם, ומפחד מתגובתם של יושבי הארץ. בכל המקומות הללו יעקב מתקשה להתעמת עם הקרובים אליו. משהו ביחסים עם המשפחה משתק אותו.

שונה הדבר כאשר יעקב לבדו. אז הוא מתגלה כגיבור. כאשר ברח לבדו לחרן הוא חלם חלומות גבוהים. כאשר עמד לבדו בכניסה לחרן גלל בעצמו את מכסה הבאר. ובפרשתנו, דווקא כאשר הוא נותר לבדו, הוא נאבק עם אותו איש מסתורי, גובר עליו ואף מוציא ממנו ברכה. הלבד של יעקב עושה לו טוב. כשהוא עומד לבדו, פתאום מתגלים בו כוחות שלא היו קודם. כשהוא מסיר ממנו את דאגות העולם, יעקב יודע לעמוד על שלו.

אני סבור שאת הכוחות שלו באותו לילה ספג יעקב מכך שהיה לבדו. הלבד של יעקב אפשר לו לנטרל את כל הדאגות שמסביב ולהתרכז בכוחות שיש לו, באומץ שהיה טמון בו תמיד והודחק. מבחינה זו, תכלית המאבק לא היתה הניצחון שבסופו אלא עצם המאבק. בזכותו, יעקב נזכר בכוח העמידה שלו. זו הסיבה שלמרות שהחשש והפחד מעשו המשיכו לקונן בו, יעקב התייצב מולו. היום למחרת כבר נראה אחרת לגמרי.

מעבר נחל בלילה איננו דבר קל, במיוחד למשפחה. אבל יעקב כנראה חשב שזהו הזמן הטוב ביותר למלט אותה מבלי שאף אחד יראה. כך ביקש להציל את משפחתו בעוד שהוא מקריב חצי מהמחנה שלו. ניכר שיעקב השלים עם ההפסד הצפוי.

*

הבה נקפוץ קדימה, אל רגע המפגש עם עשו. נראה שהכל מתנהל כאן באופן שונה מן התכנון. איננו מוצאים את שני המחנות של יעקב, ולמעלה מכך: בניגוד ללילה, אנו רואים שיעקב מציב את משפחתו דווקא בחזית:

"וישא יעקב עיניו וירא והנה עשו בא ועמו ארבע מאות איש ויחץ את הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות. וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה ואת לאה וילדיה אחרונים ואת רחל ואת יוסף אחרונים. והוא עבר לפניהם וישתחו ארצה שבע פעמים עד גישתו עד אחיו."

המקרא מתאר את מעשיו של יעקב בפועל "ויחץ", בדומה לאופן שבו תיאר את חלוקת המחנה לשניים ביום הקודם. אבל דווקא השימוש באותו פועל מדגיש את הפער בין המעשים. בעוד החצייה מיום האתמול היתה חלוקה ממשית של המחנה לשניים, כאן החצייה מסדרת את משפחת יעקב בטור – מקדימה השפחות וילדיהן ומאחורה לאה וילדיה ואחריה רחל ובנה. מהפגישה עצמה נראה שסידור זה נועד להוות מעין 'מסדר זיהוי' למשפחה, כאשר כל קבוצה ניגשת בתורה אל עשו ומשתחוות בפניו.

יעקב ניגש ראשון אל עשו, והגם שהוא משתחוה שבע פעמים עד שהוא מגיע אליו, אי אפשר שלא לראות את השינוי שחל בו. חרף הפחד שעדיין מקנן בו, נראה שיעקב אוזר אומץ להתייצב עם משפחתו מול עשו. הפועל 'לגשת', החוזר על עצמו מספר פעמים בתיאור המפגש, מעיד שהיתה כאן נכונות להיכנס לעימות.

מה הוביל לשינוי הדרמטי הזה ביחסו של יעקב למפגש עם עשו? מה העניק לו את הכוח להתייצב מולו יחד עם משפחתו? המפתח לשינוי שחל בו מצוי בלילה שקדם למפגש.

*

*

והנה לנו הפתעה. השינוי שחל ביעקב אירע בזכות אותו לילה שבו נשאר לבד ובזכות המאבק המסתורי עם האיש. אך מה גרם לכך שהיה לו בכלל לילה פנוי? הנצי"ב בפירושו 'העמק דבר' מספק לנו הסבר מרתק:

"ויש לדעת דכל הכנה זו שעשה בזו השעה (=למלחמה) לא היה אלא באותו יום שחשב שמא יבוא עשו מיד וילחם עמו. אבל אחר כך, כשראה (=יעקב) שלא בא, והבין שעשו לן בדרך, על כן לן גם יעקב וגם עבר הנחל, ובבוקר כבר נתחזק לבבו על ידי המלאך (=האיש) ושוב לא עשה הכנה זו."

מסתבר שהשינוי שחל ביעקב לא יכול היה להתרחש ללא עשו שהתעכב ואיחר לפגישה עמו. בתחילה חשב יעקב שעשו מגיע לפוגשו. לכן חצה את המחנה והתכוון לתבוסה. אך משראה שעשו לן בדרך הוא גם התעכב בלילה, נותר לבדו ונאבק עם האיש. סופו של הסיפור ידוע: עשו לא נלחם ביעקב אלא חיבק אותו. האיבוק הפך לחיבוק. השינוי שחל ביעקב חולל שינוי גם בעשו.

מסתבר שמה שהוליד אצל תומס פרידמן את הספר שינה גם את גורלו של יעקב. האיחור של עשו לפגישה עמו גרם ליעקב לשהות זמן מה לבדו, והזמן הזה גרם לו להיזכר בכוחות שקיימים בו. פחדו אמנם לא סר, אך יעקב זכה בעקבות אותו לילה במנת אומץ להתמודד עמו ולא לברוח מפניו.

כולנו זקוקים לתזכורות שכאלה. במיוחד היום, כששטף החיים לא מפסיק להעסיק אותנו, חשוב שנייחד לעצמנו זמן להיות לבד. לא טוב היות האדם לבדו, אבל לרגעים בודדים בחיינו חשוב שנדע גם להיות לבד, בלא הפרעות ובלא תקשורת. הלבד הזה יאפשר לנו להיזכר במי שאנחנו. נפגוש אז את עצמנו בלי מסכים. נכיר את הפחדים שבנו, ניזכר בשאיפות של חיינו, וגם ננהל את המאבק הפנימי שבתוכנו בין מי שהננו לבין מי שברצוננו להיות. רגעי הלבד הללו יפיקו משהו מתוכנו, והם יתנו לנו את הכוח לשוב אל שטף החיים במלוא העוצמה. כמו יעקב, ייתכן שלאחריהם נשוב אל החיים בצורה אחרת לחלוטין.